

**Dilqəm
ƏHMƏD**

6 noyabr 1952-ci ildə Türkiyənin Qars şəhərində "Ayhavar" adında satirik qəzet işiq üzü görüb. Azərbaycan ağız ilə "İmdad", "Yetişin!" anlamında işlənən bu adda qəzetin sahibi və müdiri Cengiz Ekinci idi.

Azərbaycan türkü olan Cengiz Ekinci 1919-cu ildə Gümrü şəhərində doğulub. Erməni zülmünə məruz qalan ailəsi o, 40 günlük körpə iken şəhəri tərək edərək Qarsa yerləşib. Atası Əsəd bəy ailəsini xilas edə bilsə də, əmisi

uzun növbə olardı".

Cengiz bəy Qarsda qısa müddət davam edən (1952-1953) "Serhat" adlı qəzet də nəşr edib. Vüslat xanımın şəhidliyindən aydın olur ki, Cengiz bəy özünü kimi yenə Azərbaycan əsilli Cengiz Askeranailəsi ilə

yaxın münasibətdə olublar. Daha sonra siyasətə qoşulan Cengiz bəy 1965-ci ildə Qarsdan millət vəkili seçilib. 1969-cu ildə isə Süleyman Dəmirəlin Ədalət Partiyasından Ordu millət vəkili olub. 1973-cü ildə yenə eyni partiyadan İzmirdən namizəd olsa da, seçilə bilməyib. Ona görə də partiyadan

Qars və İğdırda yaşayan, oxuyan aşıqların, müğənnilərin adı ilə verilməsidir. Məqalədə yazılıb: "Son bir neçə ildən bəri Ankara və İs-

Qarsın "Molla Nəsrəddin"i – "Ayhavar" qəzeti

ile yazılan həcvlərin mətninə baxdığımız zaman da bunu görürük. Qəzetin ilk sayında bu nəşrin nə üçün çıxdığı da bu şəkildə açıqlanır: "Ayhavar" nə üçün çıxır? İstisnasız hər kəs və hər şeyi (sən də daxil) sarımaq üçüncü Məqsədiniz zəhlənizi tökməkdir".

Təbii olaraq qəzetin əsas tənqid hədəfi siyasətlərdir. Qarsın valisi Hilmi Dağcıoğlu və bələdiyyə sədri Navruz Gündoğdu əsas hədəf idilər. Cengiz bəy "Ekinciöglü" imzası ilə onlara həcviyyələr yazırdı.

Qəzetdə Sabirin bir neçə şeiri

qəzəbə tuş gəlirdi. Buna görə də Cengiz bəy qəzeti qapatmaq istəyənlər üçün 24-cü sayda (16 iyul 1953) Sabirin "Ay can, ay can" şeirini verib, onu böyük türk şairi adlandırıb. Qəzetin bu sayında giriş yazıda qapadılma ilə bağlı bildirilib: "g Qapatmağa çalışanların başlarına and olsun ki, QAPANMAYACAQDIR. Bununla yanaşı daha bədbin düşünək, fərz edək ki, qapandı. Fəqət "Ayhavar"ı qapatmağa müvəffəq (!) olanlar unutmasınlar ki, ertəsi gün "Ayharay" ismi ilə qarşılarına dikiləcək və xalqımızı aldatmalarına yenə imkan verməyəcəyik". Bu cümlələr 1907-ci ildə Ömər Faiq Nemanzadənin "İrşad" qəzetində yazdığı fikirləri xatırlatır: "Biçarelər ele güman edirlər ki, "Molla Nəsrəddin" bağlanmaqla onların eyibləri örtüləcək. Dəxi bilmirlər ki, aləm sürətlə dəyişilməkdədir. Bu az maarifimizlə də olsa, içimizdə bir çox Molla Nəsrəddinlər var. Bu gün "Molla Nəsrəddin" batar, sabah "Molla Xeyrəddin" çıxar".

"Ayhavar"ın 42-ci sayında (13 mart 1955) "Görmədim" adlı qəzəl dərc olunub. Aydın olur ki, Ekincinin Molla Pənaha vaqifliyi olub.

Xatirələrə görə, "Ayhavar"ın Amerika və Yaponiyada da abunəçiləri varmış, Qars poçtu kütləvi abunədən bezibmiş.

"Dibizlaram" məhkəməsi

Ekinci "Ayhavar"da məmurları, eləcə də müxtəlif sənət sahiblərini sət şəkildə tənqid edib, karikaturalar verib. Özünün də bir neçə karikaturası yer alıb. Uşaq vaxtı bir kor kişinin onu dizindən vürması nəticəsində bir ayağı axsaq qaldığı üçün Cengiz bəy buna da satira qoşaraq özünü "Cengiziləng" olaraq verib. Vəkil İsmayıl Alacanın özündən çox kiçik yaşlı qızla evlənməsini "Ayhavar" bu şəkildə təqdim edib: "Alaca ilə balaca evləndilər".

Cengiz Ekincinin qəzətdə ən çox işlətdiyi ifadə "dibizlaram"dır. Şəhər valisi bu sözə görə Ekincini məhkəməyə verib, lakin hakim "dibizlaram" sözünün mənasını bilməyib. Məhkəmədən bezən Cengiz bəy hakimə yönələrək "məni hirsəndirməyin, sizi də dibizlaram" deyib. Bu məhkəmə ilə bağlı da qəzətdə karikaturalar verilib.

Azərbaycan mahnıları

"Ayhavar"ın 23-cü sayında (9 iyul 1953) Azərbaycan kultür dərnekələrinə müraciət edilib. Bunun səbəbi Azərbaycan mahnılarının

tanbul radiolarının "Məmləkət həvaları musiqi nəşriyyatı"nda bəzi şərq və türkülərə təsadüf edirik ki, hamısının başına "Qarsda filankəsədən, Ərdəhanda behmənkəsədən dərənmişdir" deyərək böyük bir yalan uydurulub millətə təqdim edilməkdədir. Şərqləri dinləyirik: "Dinmə"yə "Ərdəhanın yolları", "Qubanın ağ alması"na "İğdirin ağ alması", "Bu dağlarda maral gəzər"ə "Aman ovçu" isimləri qoyaraq oxuyurlar. Sayı bir neçə olan Azərbaycan kultür dərnekələrindən soruşaq: "Bu şərqilər təqdim ediləndiyi kimi qarşı filankəsə iğdirli behmənkəsədən dərənib, yoxsa Azərbaycandanmı gəlmədir? Çaykovskinin bir əsərini öz ismi ilə dinləyirik, bir Türk diyarının şərqisini o Türk diyarının adı ilə dinləməkdən qorxurmuşmu? Necə tələs bir millət imiş Azərbaycan türklüyü!... Vətəninin hürriyyət və istiqlalının Moskva istilaçıları tərəfindən oğurlanması az deyil, onun musiqisini də aşırıb qarşı filankəsə, iğdirli filankəsə aid edirik. Yazıqlar olsun!...".

Şübhəsiz ki, Qarsın "Molla Nəsrəddin"i olaraq gördüyümüz "Ayhavar" qəzeti geniş təhlil ediləməli, müqayisələr aparılmalıdır. Bu yazı ilə biz Azərbaycanda tanınmayan bir azərbaycanlının Türkiyədəki mətbu fəaliyyətinə toxunduq.

P.S. Məqalədə iğdirli tədqiqatçı Mücahit Özden Hunun məqaləsindən istifadə olunub. Cengiz Ekincinin fotosəkilləri Mehmet Özçelikkə aiddir.

Süleyman bəy sərhədin digər tərəfində qalıb. Əsəd bəy əvvəlcə sərhədə yaxın olan Akyaka kəndinə bağlı Şahanlar məzrasına yerləşib. Bir neçə il sonra Sarıqamışa, ardınca Qarsın mərkəzinə köçüblər. Cengizin Məhəmməd və İsmayıl adlı qardaşları da olub.

C.Ekinci Ankara Hüquq Fakültəsini bitirib, 1949-cu ilin sonunda ailəsi ilə birgə İğdırda gedib, orada vəkil olaraq işə başlayıb. Vəkillik fəaliyyəti ilə yanaşı jurnalistikaya meyil edən Cengiz bəy Cümhuriyyət Türkiyəsində İğdırda ilk qəzet çıxaran şəxsdir. 28 sentyabr 1950-ci ildə işiq üzü görən "İğdir" adlı qəzetin arxivlərdə cəmi bir sayı (32-ci say, 15 yanvar 1951, Turgut Sungar arxivi) qalıb. Cengiz bəydən öncə 1921-ci ildə Doktor Dəriş Kuntman İğdırda həftəlik dərc olunan "Aras" dərgisini nəşr edib. Amma 1923-cü ildən sonrakı ilk qəzet nəşri Cengiz bəyin adı ilə bağlıdır.

Cengiz bəy Qarsdan tanış olduğu, daha sonra Ankarada yəni münasibət qurduğu Vüslat xanımla evlənilib. 1951-ci ildə onlar Qarsa gəliblər. Cengiz bəy "Cumhuriyyət" qəzetinin köhnə bir mətbəəsini satın alaraq 11 oktyabr 1951-ci ildən etibarən Qarsda "Ekinci" qəzetini çıxarıb. Qəzet 1979-cu ilədək davam edib.

Qarsda ixtisası ilə bağlı çalışmayan Cengiz bəyin bu dövrdəki həyatı ilə bağlı xanımı bunları bölüşüb: "Bütün enerjisini, gücünü qəzətə vermişdi. Pedallı bir sistem istifadə etdikləri üçün işləri çox çətin idi. Mürəttiblər hər şeyi tək-tək düzmək məcburiyyətində idilər. Daha sonra aşağı mərtəbəyə enildirdi, ayaqla mexanik olaraq çalışan mətbəədə basılırdı. Belə günlərdə Cengiz ah çəkib "Ah! Qutenberq gəlsə, öz mətbəəsini həməm tanıyacaq!" deyirdi. "Ayhavar" qəzeti böyük rəğbət görürdü, çıxdığı gün mətbəənin önündə

hüquq müşaviri olub və təşkilatı işlərində çalışıb. Cengiz bəy 13 dekabr 1999-cu ildə 80 yaşında boğazında yaranan şiş nəticəsində vəfat edib.

"Ayhavar" qəzeti

Cengiz bəyin bu gün də xatırlanan ən önəmli mətbu fəaliyyəti "Ayhavar" qəzetidir. 6 noyabr 1952-ci ildən 4 dekabr 1955-ci ilə qədər davam edən qəzetin 46 sayı işiq üzü görüb. Qəzetin saylarına nəzər yetirdiyimizdə Cengiz bəyin "Molla Nəsrəddin" jurnalından xəbərdar olduğuna və ya onun yazarlarının əsərlərinə əşinalığına əmin oluruq. Qəzetin adına və qəzətdəki Azərbaycan ağız

çap olunub, həmçinin onun əsərlərinə nəzire yazılıb. Qəzetin 10-cu sayında (8 yanvar 1953) Ekinciöglü imzası ilə "Nə sanırsan?" adlı şeir dərc olunub ki, Sabirin "Fəhləg" şeirini xatırlatır.

Qəzetin 12-ci (12 fevral 1953) və 19-cu (2 aprel 1953) saylarında "Hophopname"dan şeirlər verilib. 17-ci sayında (19 mart 1953) isə Sabir Tahirzadənin "Get arvad al" şeiri işiq üzü görüb. 21-ci sayda (16 aprel 1953) "Qorxmuram" şeirinə nəzirə olaraq "Ekinci" imzası ilə "Susmuram" şeiri təqdim olunub.

"Ayhavar"ın dövlət məmurlarını özünün dili ilə desək sarıması